

PAPER DETAILS

TITLE: Latin Amerika'da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü

AUTHORS: Yasar Pinar ÖZMEN

PAGES: 127-159

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2439158>

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Latin Amerika’da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü

The Past and Present of the Political Union Idea in Latin America

Yaşar Pınar Özmen

Sosyal Medya’da Terör Propagandası Üzerine AİHM’in İkili Tutumu

Inconsistency of the ECtHR over Terrorist Propaganda on Social Media

İlyas Fırat Cengiz

Rusya’nın Güvenlik Stratejisi Çift Sınır ve Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği

Russia’s Security Strategy Double Border and the Case of the Russia-Ukraine War

Şeyma Kalyoncu İlhan

Kitap İncelemesi
Book Review

Yasemin Çokgüçlü Kuzey Kore’nin Nükleer Faaliyetleri ve Küresel Yansımaları

Eda Vural

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi

Genel Koordinatör / General Coordinator

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Alper Tolga Bulut

Yönetici Editörler / Managing Editors

- Dr. / Dr. Hülya Kınık
- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Göktuğ Kıpırlı
- Arş. Gör. / Research Assist. Fevzi Kırbaçoğlu

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgöl (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ayça Eminoğlu
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Vahit Güntay
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Erol Kalkan
- Profesör / Prof. Dr. İsmail Köse

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Professor Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Professor Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Professor Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – York St John University, UK
- Professor Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Professor Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Professor Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Professor Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
- Professor Coşkun Topal – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye

Novus Orbis
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Journal of Politics and International Relations

ISSN: 2687-220X

Cilt 4 | Sayı 2 | 2022
Volume 4 | Number 2 | 2022

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

127

**Latin Amerika’da Siyasi Birlik
Düşüncesinin Dünü ve Bugünü**

The Past and Present of the Political Union Idea
in Latin America

Yaşar Pınar Özmen

160

**Sosyal Medya’da Terör Propagandası Üzerine
AİHM’in İkili Tutumu**

Inconsistency of the ECtHR over Terrorist Propaganda
on Social Media

İlyas Fırat Cengiz

180

**Rusya’nın Güvenlik Stratejisi Çift Sınır ve
Rusya-Ukrayna Savaşı Örneği**

Russia’s Security Strategy Double Border and
the Case of the Russia-Ukraine War

Şeyma Kalyoncu İlhan

Kitap İncelemesi / Book Review

205

Yasemin Çokgüçlü

Kuzey Kore’nin Nükleer Faaliyetleri ve Küresel Yansımaları

Eda Vural

NOVUS ORBIS
Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Volume 4 • Number 2 • 2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

LATİN AMERİKA'DA SİYASİ BİRLİK DÜŞÜNCESİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Yaşar Pınar ÖZMEN*

Makalenin Geliş Tarihi // Received: 20.05.2022

Düzeltilme Tarihi // Revised: 09.10.2022

Yayın Kabul Tarihi // Accepted: 20.10.2022

Öz

Ortak bir geçmişe, kültür ve dil benzerliklerine ve ortak sosyoekonomik sorunlara sahip Latin Amerika bölgesi, bölgede bağımsız devletlerin kurulması sonrasında kuzeydeki komşusu gibi siyasi bir birlik haline gelememiştir. Hâlbuki bağımsızlık önderlerinin idealinde birlik fikrinin var olduğu bilinmektedir. Bugün bir bütün halinde olmamasının ve hatta geçmişte bir bütün iken parçalanmış olmasının Kolomb öncesine ve sömürge dönemindeki birtakım farklı özelliklere dayanan sebepleri bulunmaktadır. Literatürde Latin Amerika'nın birliği konusu ile ilgili çalışmaların çoğunluğu bölgesel bütünleşme hareketlerini değerlendirmeye ve genel itibarıyla Avrupa Birliği (AB) süreci ile karşılaştırmaya yöneliktir. Karşılaştırma sonucunda Latin Amerika'daki girişimlerin başarısızlığının nedenleri arasında örgütsel zayıflık ile kurumsallaşma ve koordinasyon eksikliği vurgulanmaktadır. Bölgede bir bütünleşme hareketi başarısız olunca, sorunlarının veya başarısızlığının nedenlerini ciddi bir şekilde analiz etmek ve gerekli reformları yapmak yerine yeni bir yapının yaratılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Ayrıca hükümetlerin bir üst otoritenin egemenlik sahasına girme isteksizliği belirgindir. Bu çalışmanın amacı Latin Amerika'daki siyasi birlik düşüncesinin tarihsel izini literatüre dayalı olarak sürerek farklı anlayış ve eğilimleri ortaya koymak ve mevcut durumu değerlendirmektir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-2970-1110, pinar.ozmen@bozok.edu.tr

Bunun için öncelikle birlik ve bütünleşme kavramları ve uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde bütünleşme modellerinin nasıl tanımlandığı belirtilmiş ve kısaca Avrupa bütünleşmesi ve dünyanın diğer bölgelerindeki bütünleşme hareketlerinin temel dinamiklerinden bahsedilmiştir. Latin Amerika’da birlik düşüncesinin tarihsel gelişimi incelenmiş ve bu düşüncenin günümüz siyasi düzleminde ne ifade ettiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada siyasi birliğin temellerinin siyasi elitlerin öncülüğünde ekonomik alanda başlayacak bir harekette yer aldığını savunan neofonksiyonel yaklaşım ile Latin Amerika’da birlik için ortak kimlik yaratmada kolaylık sağlayan ortak geçmiş ve sosyokültürel özelliklerini analize dâhil eden sosyal inşacı yaklaşımdan yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Latin Amerika, Siyasi Birlik, Bölgesel Bütünleşme, Neofonksiyonalizm, Sosyal inşacılık

The Past and Present of the Political Union Idea in Latin America

Abstract

The Latin American region, which has a common history, cultural and linguistic similarities, and common socio-economic problems, could not become a political union like its northern neighbour after independent states were established. However, it is known that the idea of unity existed in the ideals of independence leaders. The reasons why the region is not united today and even it has remained fragmented while it had been a whole in the past are based on several different features in the pre-Columbian and colonial periods. Most of the studies on the unity of Latin America in the literature aimed at evaluating the regional integration movements and comparing them with the European Union (EU) process in general. As a result of this comparison, organizational weakness and lack of institutionalization and coordination are emphasized among the reasons for the failure of those initiatives in Latin America. When an integration movement in the region fails, an effort to create a new structure can be observed rather than seriously analyzing the reasons for its problems or failure and making the necessary reforms. In addition, governments' reluctance to enter a higher authority domain is evident. This study aims to reveal different understandings and tendencies and evaluate the current situation by tracing the historical roots of political unity in Latin America based on the literature. For this, first of all, the concepts of unity and integration and how integration models are defined within the framework of the discipline of international relations are stated, and the basic dynamics of European integration and integration movements in other parts of the world are briefly reviewed. The historical development of the idea of unity in Latin America has been examined, and it has been tried to reveal what this idea means in today's political life. In the study, the Neo-functional approach, which argues that the foundations of political unity take

place in a movement that will start in the economic field under the leadership of political elites, and the social constructivist approach, which pays attention to the common past and socio-cultural features that facilitate the creation of a common identity for unity in Latin America, will be used.

Keywords: Latin America, Political Union, Regional Integration, Neo-functionalism, Social Constructivism

Giriş

Ortak bir geçmişe, kültür ve dil benzerliğine ve ortak sosyoekonomik sorunlara sahip Latin Amerika bölgesi, bağımsızlık sonrasında kuzeydeki komşusu gibi siyasi bir birlik haline gelememiştir. Hâlbuki bağımsızlık önderlerinin idealinde, entelektüel temelini Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kaynaklı enternasyonalizm ve federalizm düşüncesinden alan birlik fikrinin var olduğu bilinmektedir. Bir diğer taraftan bakıldığında özellikle sömürgecilik döneminde İspanyol hâkimiyetindeki Latin Amerika’nın yönetsel anlamda tek bir otoritenin kontrolü altındayken bağımsızlık sonrasında birçok devlete ayrıştığı görülmektedir.¹ Sonuç itibarıyla süreç içinde uluslararası arenada birleşik bir aktör biçiminde var olmayı başaramamıştır. Bunun Kolomb öncesine ve sömürge dönemindeki birtakım farklı özelliklere dayanan sebepleri bulunmaktadır. Bir bütün halindeyken parçalanması ve bu durumun zamanla kalıcı hale gelmesi konusu aynı zamanda yeniden neden siyasi birlik yolunda başarılı olamadığına da bir açıklama getirmektedir (Rivera, 2013). Bununla birlikte yirminci yüzyılda Latin Amerika, bölgesel entegrasyon (bütünleşme) girişimleri açısından oldukça canlı bir bölge olmuştur. Bu girişimlerin bir kısmı başarısız olmuş, bir kısmı verimsiz olmuş ve bir kısmı ise işlevselliği nedeniyle kalıcı olmayı başarabilmiştir. Birle’nin (2008) de vurguladığı gibi günümüzde bölgedeki devletlerin sorunlara ulusal çözüm arayışları, uzlaşma ve entegrasyon çabalarının önüne geçmekle birlikte bölgedeki birçok politikacının söylemlerine de yansıdığı üzere Latin Amerika’nın birliği tasavvuru canlılığını yitirmemiştir.

Literatürde Latin Amerika’nın birliği konusu ile ilgili çalışmaların çoğunluğu bölgesel bütünleşme hareketlerini değerlendirmeye yöneliktir (Bkz. Durán Lima ve Maldonado, 2005; Bulmer-Thomas, 2001; Black, 2010). Genellikle bölgedeki bütünleşme girişimleri, adım adım gerçekleştirilen, kurumsal ve ekonomik olarak sağlam bir yapıya sahip olan Avrupa Birliği (AB) süreci ile karşılaştırılmaktadır (Atamer,

2020; Dorrucci, Firpo, Fratzscher, ve Mongelli, 2002). Latin Amerika'daki yapıların çoğunun 2000'lerin başındaki durumuna bakıldığında, AB'nin başlangıç aşamasından daha az düzeyde bütünleşme sağlayabildiği gözlenmektedir (Dorrucci vd., 2002). Karşılaştırma sonucunda Latin Amerika'daki girişimlerin başarısızlığının nedenleri arasında örgütsel zayıflık ile kurumsallaşma ve koordinasyon eksikliği vurgulanmaktadır. Bölgede bir bütünleşme hareketi başarısız olunca, sorunlarının veya başarısızlığının nedenlerini ciddi bir şekilde analiz etmek ve gerekli reformları yapmak yerine yeni bir yapının yaratılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan yapılar Latin Amerika birliğinin önünde büyük engel oluşturmakta, ülkelerin paralel amaçlara sahip birden çok entegrasyona taraf olmasına ve bir entegrasyonun gelişimi için çaba göstermek yerine işine gelen bir başka yapıya yönelmesine neden olmaktadır (Atamer, 2020). Birbiriyle benzer hedeflere sahip aynı anda var olan çok sayıdaki yapının zaman içinde revize anlaşmalarla model ve isim değiştirmeleri, kurulan örgütlerin birbirlerine bağlanmaları örgüt kısaltmalarından bir "alfabe çorbası" ortaya çıkarmış (Durmuşlar ve Arısoy, 2019, s. 229), bölge için ise "yaşayan bir müze" (*museo viviente*) tanımının yapılmasına neden olmuştur (Birle, 2008, s. 145). Aynı meseleleri farklı şekillerde ele alan birden fazla örgütün bulunması ve çoklu üyelikler örgütlerin işlerliğini azaltmıştır (Katıtaş, 2019). Yine de bu kadar fazla bütünleşme hareketinin mutlaka bazı olumlu etkileri olmuştur. İş birliği yaklaşımının gelişmesiyle enerji, ulaşım gibi alanlarda ortak projelerin ve yatırımların çoğaldığı, devletler arasında karşılıklı güvenin ve sivil toplum ağlarındaki etkileşimin arttığı, gerilimlerin azaldığı gözlenmiştir (Birle, 2008).

Bu çalışmanın amacı Latin Amerika'daki siyasi birlik düşüncesinin tarihsel izini literatüre dayalı olarak sürerek farklı anlayış ve eğilimleri ortaya koymak ve mevcut durumu değerlendirmektir. Bunun için öncelikle birlik ve bütünleşme kavramları ve uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde bütünleşme modellerinin nasıl tanımlandığı belirtilmiş, kısaca Avrupa bütünleşmesi ve dünyanın diğer bölgelerindeki bütünleşme hareketlerinin temel dinamiklerinden bahsedilmiştir. Latin Amerika'da birlik düşüncesinin tarihsel gelişimi incelenmiş ve bu düşüncenin günümüz siyasi düzleminde ne ifade ettiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmada siyasi birliğin temellerinin siyasi elitlerin öncülüğünde ekonomik alanda başlayacak bir harekette yer aldığını savunan neofonksiyonel yaklaşım ile Latin Amerika'da birlik için ortak kimlik yaratmada kolaylık sağlayan ortak

geçmiş ve sosyokültürel özelliklerini analize dâhil eden sosyal inşacı yaklaşımdan yararlanılacaktır.

1) Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Tarihteki farklı siyasi örgütlenme tarzları arasındaki birlik ve ittifaklar, modern devletlerin ortaya çıkmaya başladığı 15. yüzyıldan çok daha öncesine, antik çağa dayanmaktadır. Günümüz dünyasında modern ulus-devletlerin bütünleşme hareketlerinin ise yüz yıldan kısa bir geçmişi vardır ve bunlar daha eskiye dayanan ortak bir geçmişten beslenmektedir. Savaşa yönelik askerî ittifaklardan güvenlik amaçlı veya barışa yönelik ittifaklara veya daha çok ekonomik yanı ağır basan ortaklıklara doğru geniş bir yelpazede çeşitlilik göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bir bölgede ortak değerleri paylaşan, ekonomik, sosyal ve siyasi düzeyde karşılıklı çıkarları doğrultusunda ortak hedefleri olan ve bu hedeflere ulaşmaya çalışan ulusal birimler arasındaki ilişki sonucunda bölgesel bütünleşme veya entegrasyon olgusu ortaya çıkmıştır (Dabène, 2009, s. 10). Coğrafi yakınlık, benzerlik, etkileşim, zihni/ideolojik yakınlık, menfaatler, kurumsal/yapısal çerçeve (örneğin siyasi karar verme mekanizmasının çoğulculuğu) ve eski birleşme tecrübeleri bütünleşme imkânlarını artıran özelliklerdir. Ortak değerler, ortak düşman, ekonomik karşılıklı bağımlılık, üye ülkelerin üye olmayan ülkelerle ilişkileri, bütünleşmeyi destekleyen elitlerin varlığı, toplumun eğitim seviyesi gibi unsurlar birleşmede etkilidir. Karl Deutsch entegrasyonların yararlarını; barışı korumak, daha büyük amaçları gerçekleştirme kapasitesine erişmek, belli konularda özel görevleri gerçekleştirmek, yeni bir kimlik ve imaj kazanmak olarak sıralamıştır (Yapıcı, 2007).

Avrupa entegrasyonu, bölgesel ekonomik bütünleşmenin tipik örneğidir. Bölgesel ekonomik bütünleşme, 1960'larda bunu sistematik olarak ortaya koyan ve ülkeler arası ticarete karşılaştırmalı üstünlükler teorisi hakkındaki çalışması ile tanınan ekonomistin adıyla anılan Balassa aşamaları ile gerçekleşir. Balassa aşamaları; serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik ve parasal birlik ile uluslar üstü düzeyde ekonomik politikaların oluşturulduğu **tam ekonomik bütünleşme** aşamalarıdır. Ekonomik bütünleşme düşüncesinin altında yatan temel varsayım ekonomik ilişkilerin gelişmesinin sadece ticaretin canlanmasını ve refahın artmasını değil siyasi anlamda barış ve huzur ortamını da sağlayacağıdır. Bu nedenle siyasi birliğe giden yol, öncelikli olarak ekonomik ve ticari iş birlikleriyle başlar. Avrupa Birliği sürecinde, bölge içi ticaret payı gün geçtikçe artmış, tamamlayıcı hale gelmiş ve modern koşullar altında ekonomik ve siyasi birlik arasındaki ilişkinin bir süreklilik olarak ele alınmasını teşvik edici

olmuştur. Siyasi birlik, devletlerin önemli bir dizi politikayla ilgili özerk karar alma birimleri olarak hareket etmekten vazgeçtiği bir düzenlemeyi ifade eder (Haas ve Schmitter, 1964).

Uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde bütünleşme modellerini tanımlamak ve anlamak için 1950'lerden itibaren bazı teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler, devletlerin böyle bir ulusötesi yapıya geçme süreçlerine ve sonuçlarına ilişkin bir bakış açısı ve kavramsal çerçeve sağlar. Federalizm, fonksiyonalizm (işlevselcilik), neofonksiyonalizm (yeni işlevselcilik), iletişimsel etkileşimcilik (transactionalism), bütünleşme olgusunu açıklamaya yönelik birbirlerini tamamlayan temel teorik yaklaşımlardır. David Mitrany'nin 1943 yılında yayımladığı "A Working Peace System" adlı eser, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada bölgesel bütünleşmelerin oluşmasını açıklamak için temel bir çerçeve sunan fonksiyonalist teoriyi ortaya koymuştur. Bu çalışma uluslararası siyasete bakış açısından o zamana kadar etkili teorilere (realizm ve idealizm) güçlü bir alternatif oluşturmuştur. Diğer bütünleşme teorileri fonksiyonalist teorinin eksikliklerini gidermeye çalışmıştır. Avrupa bütünleşmesi örneği üzerinden geliştirilen ekonomik entegrasyon teorisi yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği, Avrupa(lılık) fikri ve kültürel kimliği ile şekillenmiş (Atamer, 2020) ve zaman içinde yeni bir kimlik inşa edilmiştir. 1960'lardan sonra bölgesel bütünleşmelerin karşılaştırmalı olarak incelenmesine odaklanılmıştır. Uzun zaman boyunca Avrupa merkezci tutum değişmemiştir (Schimmelfennig, 2018). Diğer bölgelerdeki bütünleşme hareketlerinin değerlendirilmesinde örnek bir model olarak; sanayileşme, çoğulculuk ve demokrasi gibi Avrupa değerleri ekonomik birlikten siyasi birliğe giden sürecin şemasını oluşturmuştur (Haas ve Schmitter, 1964).

Fonksiyonalizmin etkisinde bütünleşme konusundaki iyimser tavırlara karşılık olarak 1980'lerde bütünleşmelerin olumsuz ve eksik yanlarını vurgulayan hükümetlerarasıcılık yaklaşımı, kilit aktörler olarak hükümetlerin, ulusal güvenliklerini ve ekonomik çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak için sürecin kontrolünü elinde tuttuklarını ileri sürmektedir. Bölgesel bütünleşme teorisindeki temel tartışmalar, hükümetlerarasıcı ve neofonksiyonalist teori arasında gerçekleşmiştir. Fonksiyonalizmin eksiklerini kapatmaya yönelik Ernst Haas ve Joseph Nye'nin çalışmaları² ile geliştirilen neofonksiyonalizm, hükümetlerin bütünleşme sürecini kontrol edebildiklerine itiraz etmektedir. Ulusötesi şirketler ve çıkar grupları ile ulusüstü aktörlere vurgu yaparak bu aktörlerin bütünleşmeyi kendi çıkarlarına göre şekillendirdiklerini ileri sürmektedir. Ayrıca, bütünleşmeyi hükümetlerarası pazarlığın

ötesine iten çeşitli politikaların yayılmasından ve yol bağımlılıklarından bahsetmektedir. Özellikle AB’nin oluşumunu açıklamada oldukça etkili olan neofonksiyonalizmde, ekonomik alanda başlayacak bütünleşmenin, siyasi elit ve bürokratların inisiyatifi ile siyasi birliğe dönüşeceğini ifade etmektedir (Yapıcı, 2007).

1990’lardan itibaren ise fonksiyonalizm sonrası (post-fonksiyonalist) yaklaşımlar bütünleşmelerin geri tepme mekanizmasına odaklanmıştır. Bölgesel bütünleşme ilerledikçe ulusal egemenliği ve toplumsal birlikteliği sarsmakta ve bütünleşmeye şüpheyile bakan taraflarca harekete geçirilen ekonomik ve kültürel kaybedenler yaratmaktadır. Kimliklere dayalı ve popülist siyaset bütünleşmeyi kısıtlamakta ve parçalanmaya neden olabilmektedir (Schimmelfennig, 2018). Bu eleştirel bakış açısının en belirgin örneği birey ve toplumlar açısından ortak kimlik yaratma sürecine yoğunlaşan sosyal inşacı yaklaşımdır. Ekonominin yanı sıra sosyolojik ve tarihi boyutları da katarak daha geniş bir bakış açısı sunan sosyal inşacı yaklaşım bölgedeki entegrasyonların anlaşılmasını sağlayan temel kuramlardan biri olmuştur.

Bütünleşme teorilerinin tamamı uluslararası örgütler sayesinde ulus-devlet nosyonunun savaşımlara açık ve hatta savaşı körükleyen yapısının törpüleneceği fikrini taşımaktadır. Realist teorinin ileri sürdüğü gibi savaş, insan doğasının sonucu olarak değil de topluluk halinde yaşamının, devlet olma halinin nesnel ürünü olarak görülmektedir. İnsanların nihayetinde ihtiyaçlarının karşılanmasını istediği ve bunun için rasyonel çözümlere açık olduğu vurgulanmaktadır (Yapıcı, 2007). Devletler arasındaki ticaret iş birlikleri, barışı ve refahı sağlayan bir adımdır. Herhangi bir alanda başlayan iş birliği zaman içinde daha kapsayıcı bir hal alacak ve nihayetinde siyasi bir bütünleşmeye dönüşecektir.

Karl Deutsch, bütünleşmeleri “güvenlik toplulukları” olarak adlandırmış ve uluslararası bir topluluğun oluşması için halklar arasında ortak değerler, düşünceler ve bağlılıklar ekseninde karşılıklı iletişim ağının kurulması gerektiğini ifade etmiştir (Deutsch vd., 1957, s. 5). Burada bir kısım kamu diplomasisi faaliyeti ile sivil toplumlar arasındaki ilişkilerin geliştiği zemine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda 1990’lardan itibaren bölgecilik ve bölgeselleşme olarak kavramsal bir ayrım yaygınlaşmıştır. Devletler arasında, kurumsal resmî bir çerçevede ve belirli konularda iş birlikleri yani tepeden tabana doğru giden yapılar bölgecilik (**regionalism**), sivil topluma dayalı veya özel teşebbüslerin faaliyetleri temelinde daha tabandan gelen bütüncül olmayan kendiliğinden gelişen yapılar bölgeselleşme/bölgeselcilik (**regionalisation**) olarak

tanımlanmaktadır. Yine aynı dönemlerde kavramsal düzeyde eski ve yeni bölgeselcilik ayrımı yapılmaya başlamıştır. Deutsch vd.'nin (1957) yaklaşımından yola çıkarak güvenlik temelinde bir araya gelen toplulukların içine kapanık, ittifak temelli hareket eden, hegemonik siyasetin etkisinde ve üretim faktörlerinin dolaşımının sınırlı olduğu bütünleşmeler eski bölgeselcilik olarak adlandırılmaktadır. Yeni bölgeselcilik ise, Söderbaum ve Shaw'un (2003) tanımladığı şekilde, küresel ekonomi ile bütünleşen, ulus-ötesi sivil toplum aktörlerinin inisiyatifinin göreceli olarak arttığı çok boyutlu yapıları ifade etmektedir.

Ortaya çıkan bütünleşme biçimleri tipolojik olarak incelendiğinde; hedefler, iş birliği düzeyi, ulusal birimlerin nitelikleri, bağımlılık ve bölüşüm derecesi gibi çeşitli özelliklere göre farklılık gösterdiği gözlenmektedir (Yapıcı, 2007). Ekonomik bütünleşme; enflasyon oranlarının ve faiz oranlarının yakınsaması, döviz kuru değişkenliğinin kontrolü, ticari şeffaflık, iş döngüsünün senkronizasyonunun sağlanması ve gelirlerin yakınsaması gibi optimum para alanı teorisine uygun kriterlerin sağlanması ile tamamlanabilmektedir (Dorrucci vd., 2002). Avrupa'da parasal birlik altyapısının sağlanması 25 yıldan fazla sürmüştür. Sosyal bütünleşme; posta, telefon görüşmeleri, turizm, ticaret, öğrenci değişimleri gibi halkın tamamını veya belirli bir bölümünü kapsayan düzeylerde gerçekleşmektedir. En zor tanımlanan ve gerçekleşmesi zor olan siyasi bütünleşme ise ortak güvenlik ve dış politika alanında söz konusudur.

Dünyada çeşitli bölgesel bütünleşme örgütleri mevcuttur. Fakat bunlar AB'nin ulaştığı seviyeden çok uzaktadır. Kavramsal çerçevenin ışığında her bütünleşme hareketi kendi özgün koşulları altında gelişmektedir. Joseph S. Nye (1971), bölgesel örgütleri, üyeler arasındaki bağları kuvvetlendirmeye yarayan mikro düzeydeki ekonomik örgütlerle (AB, Orta Amerika Ortak Pazarı vb.), üye devletlerin çatışma potansiyelini kontrol eden makro bölgesel örgütler (Amerikan Devletleri Örgütü, Arap Ligi ve Afrika Birliği Örgütü vb.) olarak iki ana sınıfa ayırmıştır (Yapıcı, 2007). Makro bölgesel örgütlerde kurumsal yapıda yetki ve faaliyet alanında derinleşme gerçekleşmemektedir. Bazı bölgelerdeki istikrarsızlık ve güvenlik sorunları ve demokratik olmayan rejimler entegrasyonu zorlaştırmaktadır.

Dünyadaki farklı birkaç bütünleşme hareketine kısaca bir göz atmak AB bütünleşmesinin başarısını anlamak için yeterli olacaktır. Çatışma ve krizlerle dolu Afrika'daki birliğin (Afrika Birliği) ve somut olarak yakın zamanda Suriye ve Yemen krizlerinde görülen Arap Birliği'nin başarısızlığının kökeninde

ulus-devlet üstü bir idealin ve bu idealde bir liderlik anlayışının yokluğu yatmaktadır (Okumu, 2009; Romero, 2020). Afrika kıtasındaki birlik hareketi, devletlerin bağımsız olmalarından hemen sonra başlamıştır. Bölgede 21. yüzyılda, zayıf demokratik kurumlar, insan hakları ihlalleri ve insan güvenliğine yönelik tehditler ve bunlarla mücadele edemeyecek kurumsal kapasite yetersizliği söz konusudur.

1967'de kurulan Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN- **Association of Southeast Asian Nations**) güçlü bir kolektif kimlik duygusu değil, paylaşılan kuralların karşılıklı yararları üzerine kurulu bir topluluktur (Narine, 2008). Günümüzdeki üye ülkelerinin sahip oldukları sömürge geçmişi ve Soğuk Savaş dönemindeki büyük güçlerle ilişkileri göz önüne alındığında ASEAN ülkeleri için ulusal egemenliğin korunması önemli bir normu oluşturmuş ve yetkilerin ulus-üstü bir kuruma bırakılmadığı bölgeye özgü bir örgütlenme kültürü geliştirmiştir (Tunçarslan, 2019). Kuruluşunda ortak pazardan çok istikrarlı bir çevrenin sağlanmasını amaçlayan ASEAN'ın Batılı güçlerin yanı sıra Asyalı önemli güçlerle -Çin, Japonya ve Güney Kore- iş birliği mekanizmalarını artırmasının ortak bir bölgesel kimlik bilinci açısından zaman içinde nasıl bir katkı sağladığı farklı bir araştırma sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak 2009 yılında resmî olarak kurulan bugünkü adıyla Türk Devletleri Teşkilatı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türk devletlerinin bir araya geldiği zirvelerle biçimlenen ve ortak tarih, kültür, kimlik ve dil birliğinden kaynaklanan özel dayanışma temelinde inşa edilen bir iş birliği zemini olarak yakın çevremizde gelişmektedir. 12 Kasım 2021'de Türk Dünyası 2040 Vizyon belgesini ilan etmiştir. Belgedeki orta ve uzun vadeli hedeflerin hayata ne ölçüde geçirileceğini zaman gösterecektir.

Birliklerin başarısı için **üye devletlik** kavramının ötesinde üst siyasi kimliğin ve buna bağlı küresel normların halklar tarafından benimsenmesi yeterli değilse de gerekli bir koşuldur. Her ne kadar son zamanlarda artan şüphecilığe rağmen biraz aşinsa da AB'nin başarısı kültürel bir **Avrupahlık** idealinin paylaşılmada yatar.

2) Latin Amerika'da Birlik Düşüncesinin Tarihçesi

Günümüzde Latin Amerika, ABD gibi yekpare bir oluşum halinde değildir. Bunun İspanyol, Portekiz ve İngiliz sömürgeciliğine dayanan ve hatta Kolomb öncesinden gelen bölgesel/tarihsel/kurumsal farklılıklarla yakından ilişkisi vardır. Latin Amerika'da, özellikle İspanyol İmparatorluğu'nun sömürgesi olan bölgede önceden var olan üç büyük kültür Maya, Aztek ve İnka'nın kurumsal temelleri sömürge döneminde

kullanılmaya devam etmiştir. ABD'nin kurulduğu kuzeyde ise dağınık halde bulunan yarı göçebe yerli toplulukların eksik kurumsal boşluğunu Avrupa'dan gelen göçmenler doldurmuş ve en alttaki yerel düzeyden itibaren katılımcı, görece daha homojen siyasi bir organizasyon mümkün olmuştur. Güneyde ise İspanyol monarşisine karşı sorumlu genel valilikler halinde idare edilen sömürge birimlerinin birbiriyle ilişkileri çok kısıtlı olmuştur. Meksika ve Peru başta olmak üzere çok merkezli bir idare söz konusudur. Günümüz Brezilya Federal Cumhuriyeti ise Portekiz Krallığı'nın naipliği olarak farklı bir kolonyal geçmişe sahiptir ve bu durum günümüzde bir bütün olarak var olmasında etkilidir. Brezilya büyük olmasına rağmen nüfus kıyı kentlerinde ve birbirine yakın yerlerde yoğunlaşmıştır. Diğer taraftan, Portekiz Krallığı'nın kolonilerde yükseköğretim açmaya izin vermemesi nedeniyle yükseköğrenimini ancak Portekiz'de yapabilen Brezilya'daki elitler, ideolojik olarak birbirine daha yakındır. Brezilyalı tarihçi José Murilo de Carvalho'ya göre İspanyol Amerikası'ndaki bağımsızlık hareketleri 19. yüzyılda özellikle üniversitelerin olduğu yerlerde güç kazanmaya başlamış ve hemen hemen üniversitenin olduğu yerlerde farklı devletlerin doğmasına yol açmıştır. Aynı dönemde bölgedeki İspanyol sömürgelerinde en az 23 üniversite mevcuttur.³ Çok kısa bahsedildiği gibi tarihsel birtakım koşullar bu bölgelerdeki farklılıkların temel nedeni olarak ileri sürülebilmektedir.

Günümüzün Latin Amerika'sında birlik ya da bütünleşme olarak tanımlanabilecek düşüncenin canlandığı birkaç önemli dönem bulunmaktadır. Kolonyal dönemdeki Cizvit papazların faaliyetlerini dışarıda tutarsak, birlik düşüncesinin çekirdeği hiç şüphesiz sömürge yönetimlerinden Büyük Vatan'ı (***Patria Grande***) kurtaracak bağımsızlık hareketleri ile birlikte 18. yüzyıl sonlarından itibaren atılmıştır. Daha önceki dönemde açık ve bütüncül bir Amerika kavramına rastlanılmaz (Baeriswyl Baciella, 2020). Birleşik bir Latin Amerika vizyonu ***Francisco de Miranda***'nın öncülüğünde, 1774 yılında ilki Philadelphia'da olmak üzere Kıtasal Kongreler serisi düzenlenmesi ile başlamıştır. ***Miranda***, 1790'da Mississippi Nehri'nden Cape Horn'a kadar bir ***Büyük Devlet*** inşa etme fikrini ilk kez içeren bir anayasal proje taslağı hazırlamıştır. Amerika kıtasındaki İspanyolca konuşanların yaşadığı toprakların bağımsız bir devlet oluşturabileceğini düşünen ***Miranda***, İspanyol hükümetinden ve etki alanından ve diğer herhangi bir yabancı varlıktan tamamen ayrılmış yeni bir egemen ulus organı oluşturmayı amaçlamaktadır. Buna göre ***Kolombiya***⁴ olarak adlandırılacak federasyonun yönetimi bir Üst Meclis ve Avam Kamarası, yargı erki ile kalıtsal olarak belirlenen bir imparator tarafından temsil edilen yürütme erkinden oluşan Büyük

Britanya, ABD ve İnka karışımı bir sistemden oluşacaktır. **Kolombiya**, Güney Amerika, Büyük Britanya ve ABD ittifakına dayanan bir güç bloğudur. Bu bloğun temelinde, siyasi, askerî ve sosyokültürel birliğe dayalı bağımsızlığın elde edilmesi için Amerikan kolonilerinin tamamlayıcılık, kardeşlik ve ortak sorumluluk ilkeleri esas alınacaktır (Daza, 2013). **Miranda** yerelden en üste devleti ve vatandaşlık koşullarını tanımlayan Montesquieu ve Hamilton’un düşüncelerinden etkilenecek ayrıntılı bir proje sunmuştur.

Peru bağımsızlığının ideolojik önderlerinden biri olan hukukçu ve politikacı **Mariano Alejo Álvarez Vera**’nın 1811’de hazırladığı ve 1820’de yayımlanıncaya kadar gizlice dolaşan belge, kamu işlerinde İspanyollar ve Amerikalı kreoller ayırımına karşı büyük bir tepkiyi yansıtır. **Álvarez**, belgede; fetih dönemine atıfla feodal ve doğal haklar dikkate alınarak Amerika’daki işlerin Amerikalıların yetkisinde olması gerektiğini savunmuştur. Aslında İspanya Krallığının krizinden istifade ile bir özerklik fırsatının değerlendirildiği bu belge, bağımsızlığın patlak vermesinde etkili olan Amerikan kimliğinin nasıl konumlandığını ve bu süreçteki sosyokültürel entegrasyonun dinamiğini göstermektedir (Daza, 2013). Aynı dili konuşan, aynı dine inanan, aynı kültürde büyüyen ve ortak bir tarihleri olan kreollerin özerklik talebi bağımsızlık savaşına dönüşmüştür. Bu bağlamda bir Amerikan konfederasyonu fikri güçlü köklere sahiptir. Ayrıca Avrupa’daki monarşilerin oluşturduğu ve İspanya Krallığı’nın sömürgeleri üzerindeki egemenliğini destekleyen Kutsal İttifak’a karşı bir güç bulma arayışı da birlik fikrinde etkili olmuştur.

Birleşik Latin Amerika fikrinin bir diğer tarihi momentini bağımsızlığın önderlerinden biri olan asker, avukat, politikacı ve gazeteci **Bernardo Monteagudo**’nun 1812’deki “Hispano-Amerikan Devletleri Arasındaki Genel Federasyon” önerisidir ve 1824 yılında bu konu üzerinde bir deneme yayınlamıştır (Daza, 2013). Bağımsızlık döneminde kıta genelindeki iktidar hırsı ve anarşiden endişelenen **Monteagudo**, bir yasama organında belirlenen ilkelerle barışın tesis edildiği bağımsız bölgesel birliğin bir siyasi sistem ile güvence altına alınması gerektiğini belirtmektedir. **Monteagudo**’nun projesi, tam yetkili bir kongre aracılığıyla hukukun sağlandığı, ticaretin düzenlendiği, ülkeler arasında ikili ve çok taraflı anlaşmaların uygulanması yoluyla bir konfederasyonu tanımlamaktadır. 1810-1826 arasında Latin Amerika birliği hakkında sistematik ve özgün çalışmaları bulunan **Juan Egaña y Risco** da bu düşüncenin öncüleri arasında yer alır (De la Reza, 2017). Ortak bir savunma planı tasarlamak için uluslarüstü bir yapıya ulaşmak amacıyla

üye devletlerden temsilcilerle bir konfederasyon ve bir Amfitikyonik⁵ Kongre'nin kurulmasını önermiştir.

Simón Bolívar, birçok yazısında kültür, dil ve tarih birliğine dayalı birleşik bir Amerika vizyonunu belirtmiştir. 1812'de "Cartagena Manifestosu", 1815'te "Jamaika'dan Mektup", 1819'da "Angostura Kongresi" ve 1826'da "Panama Amfitikyonik Kongresi" belgeleriyle konfederatif bir rejimi savunmuştur. Yüzyıllardır bir tiranlığa boyun eğen halkın, farklı yasalar ve hükümetlerle de olsa özgür ve bağımsız milletler olarak tarihsel bağlarla birleşmesi, konfederasyon düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Pratikte, önce 1819'da Büyük Kolombiya Cumhuriyeti'ni oluşturan Venezuela ve Yeni Granada'ya Panama ve Quito eklenmiş, daha sonra 1822'de Peru ve Şili, 1823'te Meksika ve 1825'te Orta Amerika Cumhuriyeti'ni dâhil eden anlaşmalar imzalanmıştır. Genel anlamda, bu anlaşmalar karşılıklı yardımlaşmayı ve yabancı güçlere karşı bağımsızlığa yönelik tehdidi püskürtmek için ortak eylemleri şart koşturmakta ve gelecekteki bir **Hispanik (İspanyol) Amerika** kongresine atıfta bulunan maddeler içermektedir (Daza, 2013). Bu bakış açısı **Bolívar**'ın hem ABD'ye hem de Brezilya'ya mesafesini göstermektedir. **Bolívar**'a göre Brezilya, dili, tarihi ve kültürü yabancı bir ülkeydi, köle emeğine dayalı bir imparatorluk olması nedeniyle uzak durulması gereken bir yapı olarak kabul ediliyordu (Bethell, 2010).

Bir bağımsızlık önderi, siyasi ve askerî lider olarak **Bolívar**'ın nüfuzunun ve otoritesinin etkisiyle bölge için ilk defa çok taraflı anlaşma çağrısında bulunulan Panama Amfitikyonik Kongresi gerçekleştirilmiştir. Şili ve Brezilya ile sınır çatışması olan Birleşik Río de la Plata Eyaletleri ve ABD'nin katılım sağlamadığı kongre, Büyük Britanya ve Hollanda'dan gözlemcilerin, Peru, Orta Amerika, Meksika ve Kolombiya'dan delegasyonların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede, yabancı egemenliğinden korunmak amacıyla bağımsız bir ittifak oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun için kalıcı bir ortak ordu oluşturma, her katılımcının toprak bütünlüğünü savunma,⁶ bir Amerikan vatandaşlığı kurma, Yeni Dünya'ya verdiği zarar nedeniyle İspanya'nın tutumunu kınayan bir manifesto yayınlama, köle ticaretini yasaklama, Küba ve Porto Riko'nun bağımsızlığını karara bağlama, Kanarya Adaları ve Filipinler'in bağımsızlığını destekleme ve yeni bağımsız devletlerin tanınmasını sağlama konuları gündeme gelmiştir.

Baskısı devam eden İspanyol ve diğer Avrupa güçlerinin tehditine karşı ABD'nin Monroe doktrinini uygulaması için etkili olmaya çağrılması da tartışma konularındandır. 1823'te

ABD Başkanı Monroe'nun bildirisiyle ortaya konulan Avrupa'ya karşı bir bütün olarak **Amerikalılık** projesi, bölgede günümüze dek izleri sürülebilen İspanyol Amerikası Bolivaryanizmine karşı Anglosakson/ABD hegemonyasının ifadesi olarak Pan-Amerikanizmin temelini atmıştır (Bethell, 2010). ABD'nin **Kolombiya** dışındaki bir birleşmeyi istememesi, taşra rekabetleri, vergiler, eğitim ve sosyal tabakalaşma konusunda ulusal hükümetlerin farklı yaklaşımları vb. yerel anlaşmazlıklar nedeniyle 1828'de kesin hüsrana uğramasına rağmen, Panama Kongresi, uluslararası düzeyde yeni kuralların ortaya çıkmasını teşvik etmiştir (De la Reza, 2017). Daimî bir antlaşmanın sağlanamadığı kongre, İspanya'nın veya başka bir yabancı gücün bu toprakları yeniden sömürge egemenliğine sokma girişimlerine karşı yasal temellerin oluşturulması arayışında cesur bir uluslararası politika geliştirmiştir (Daza, 2013). **Bolívar**'ın hayal kırıklığını açıkça belirttiği kongre, bölgesel entegrasyonu yeniden düşünmenin referansı olmuştur; Latin Amerika iş birliği için Lima (1847-1848), Santiago (1856-1857) ve yine Lima'da (1864-1865) düzenlenen birlik kongrelerinin ve 20. yüzyıldaki bölgesel bütünleşme girişimlerinin temelini oluşturmuştur (De la Reza, 2010).

19. yüzyılda ulus-devlet yapılanmalarını tamamlamaya çalışan bağımsız devletler arasında sınır ve toprak savaşlarının⁷ devam ettiği gözlenmektedir. Bu yüzyılın sonunda Birinci Amerikan Uluslararası Konferansı ile kurulan Pan-Amerikan Birliği (1890), ABD hegemonyasının bir ifadesi olan Pan-Amerikanizm fikri üzerine kurulmuştur. Hemen ardından Uluslararası Para Konferansı (1891) toplanmış ve ekonomik bir birlik için adım atılmıştır. Pan-Amerikancılık, Karayip'teki bağımsızlık mücadelesinde cisimleşen bir muhalefetle karşılaşmıştır. O dönemlerde Latin Amerika'da birlik düşüncesinin duygusal anlamda sağlamlaşmasına destek olan iki büyük düşünür vardır. Bu muhalefetin fikrîsel temelini **José Martí**'nin **nuestroamericanismo** (bizim Amerikanlığımız) yaklaşımı oluşturmuştur. Bu yaklaşım, Avrupa ve Kuzey Amerika devlet modellerinin ötesinde uluslarüstü bir anavatana odaklanmış bir Amerikan kimliğini tanımlamaktadır.⁸ **Martí**'nin edebi bir dilde aktardığı kültürel birlik anlayışı, Latin Amerika birliğinin derli toplu en önemli düşünsel temelini oluşturmaktadır. Birlik düşüncesinin bir diğer temsilcisi Porto Rikolu düşünür **Eugenio María de Hostos**, Antiller'in bağımsızlığının ardından kurulan bir konfederasyon fikrini kıta birliği ideali ile birleştirmiştir. Bu görüşlerin gelişmesinde **Martí**'nin de yaptığı gibi Küba ve Porto Riko'nun bağımsızlığı sırasında kıtadan destek arayışı etkili olmuştur. Latin

Amerika'nın jeopolitik çıkarları için bu desteğin önemi vurgulanmıştır (Daza, 2013).

Ekonomik ve siyasi olarak güçlenen ABD, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bölgedeki hegemonyasını sağlamlaştırmıştır. Özellikle 1914'te hizmete açılan ve Atlantik ve Pasifik okyanuslarını bağlayan Panama Kanalı'nın stratejik önemi ABD için kontrolü elinde tutma ihtiyacını artırmıştır. Sömürge döneminden itibaren toprağa bağlı tarımsal ve maden üretiminden beslenen Latin Amerika ekonomileri toprak sahibi ve ticaretle uğraşan oligarşik bir yapının kurumsallaştığı bir bölge olmuştur. Latin Amerika'da **Libertador** olarak adlandırılan bağımsızlık önderleri çoğunluğu büyük toprak sahibi asker kreollerdir. **Bolívar**'ın öncülüğünde bir İspanyol Amerikası kurma fikrinin somut hali olan bugünkü Bolivya, Peru, Kolombiya ve Venezuela'dan oluşan **Büyük Kolombiya** devleti, 1820'lerin sonlarında ve 1830'ların başlarında, federalizm ve merkezîyetçiliği destekleyenler arasındaki siyasi farklılıklar ve ayrıca cumhuriyeti oluşturan halklar arasındaki bölgesel gerilimler nedeniyle çözülmüştür. Farklı çıkarlara sahip burjuva kesimlerin çatışması sonucu bu süreç sonunda birden çok ulus-devlet ortaya çıkmıştır. Bağımsızlık döneminin toprak sahibi burjuva ve aynı zamanda asker kreollerini yani Caudillolar kurulan ulus-devletlerde zamanla oligarşilere dönüşmüştür. Siyasette gücü elinde bulunduran bu sınıf kendi çıkarları için yabancı yatırımcılara taviz vermekten çekinmemiştir. Latin Amerika'daki elitler bu nedenle kendilerini Avrupa ve ABD'ye daha yakın hissetmiştir. Halkta kimi zaman huzursuzluk yaratan bu yönetim ABD başta olmak üzere diğer güçler tarafından desteklenmiş, ayaklanmalar sert askerî müdahalelerle bastırılmıştır.

Latin Amerika'da birlik düşüncesinin alevlendiği diğer bir dönem 20. yüzyılın başlarıdır. 1922'de Arjantinli yazar **Manuel Ugarte**'nin yazdığı "La Patria Grande" kitabı birlik düşüncesini yeniden gündeme getirmiştir. Bu dönemde sürgündeki Perulu **Víctor Raúl Haya de la Torre**'nin Amerikan Halk Devrimi Birliği hareketi (APRA-**Alianza Popular Revolucionaria Americana**) gelişmeye başlamıştır. APRA, **Haya de la Torre**'nin Meksikalı düşünür ve aktif politikacı **José Vasconcelos Calderón**'un davetiyle Meksika'da bulunduğu dönemde, 1924'te, Latin Amerika'daki anti-emperyalist toplumsal ve politik hareketlerden oluşan bir ittifak ağı olarak ortaya çıkmıştır. Ekonomik kalkınmayı sağlamak için kıta genelinde mücadeleyi savunan bu hareket Yerli Amerikalılık üzerine kurulmuştur. APRA beş esasa dayanmıştır; emperyalizme karşı eylem, Latin Amerika'nın siyasi birliği, uluslararası anlaşmaların gözden geçirilmesi,

Panama Kanalı'nın uluslararasılaşması ve dünyanın tüm ezilen sınıfları ve halklarıyla dayanışma. Gerçekleri köpüren bir romantizmin akışına taşıyan APRA hareketi Latin Amerika çapında bir birliğe doğru evirilmemiş (James, 1934), Peru başta olmak üzere Latin Amerika'nın ulusal demokratik sol partilerine ilham vermiştir. Meksika Devrimi ve Bolşevik Devriminin gerçekleştiği ve Haiti ve Nikaragua başta olmak üzere Karayiplerde olası bir devrim karşısında ABD'nin bekçi gibi gezindiği dönemde APRA hareketi "Latin-Amerikan Anti-Emperyalist Devrimci Partisi" olarak filizlenmiştir.

Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen 1929 Buhranı Latin Amerika ülkelerinin dışa bağımlı ekonomisini zayıflatmış ve -Orta Amerika bölgesi ülkeleri hariç- ulusal bir milliyetçilik anlayışıyla ithal ikameci üretim politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. Klasik popülizm olarak adlandırılan bu süreçte ekonomik bir içe kapanma yaşanmış, sanayileşmeye ağırlık verilmiş, yabancı veya yerli özel şirketler kamulaştırılmış ve sosyal refah programları uygulanmıştır. Ulusal bilincin gelişmesi, yerli kökenle bağın kurulması, folklorik öğelerin vurgulanması yine bu döneme denk gelir. Sonuç olarak bölgedeki bütünleşme hareketlerinin fikirsel temelleri *Miranda*'ya kadar geri gitse de filli olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan tüm dünyada bölgeselleşme adı verilen bir sürecin devamında ortaya çıkmıştır.

3) Bölgesel Bütünleşme Hareketleri

Bölgesel bütünleşme daha önce belirtildiği gibi bölgede ortak değerleri paylaşan, karşılıklı çıkarlar doğrultusunda ortak hedeflere ulaşmaya çalışan devletler arasında ortaya çıkar. Mal, hizmet, sermaye ve işçi alışverişine imkân sağlayan ekonomik bir temele dayanır. Latin Amerika'da da bölgesel bütünleşme hareketleri ülkeler arasındaki ticari iş birliği çabaları ile başlamıştır. Fakat bölge ülkelerinin dâhil olduğu ilk örgütler ABD öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Öncelikle 1890'da ABD hegemonyası altında kurulan Pan-Amerikan Birliği, hem ticari hem siyasi bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. 1889-1890'da ABD öncülüğünde Vaşington'da düzenlenen Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansları sonucunda kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1947'de Amerikalılar Arası Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması veya imzalandığı yer adıyla anıldığı şekliyle Rio Paketi, Pan-Amerikan Birliği garantisinde kurulmuş güvenlik ve siyaset iş birliği anlaşmasıdır. Rio Paketi daha sonra 1948'de Bogotá'da kurulan Amerikan Devletleri Örgütü (*OAS-Organization of American States*) bünyesine katılmıştır. OAS, Soğuk Savaş döneminde ABD etki alanı inşasının bir parçası olarak ortaya

çıkış ve ABD'nin üye ülkelerin iç işlerine müdahil olmasının kurumsal bir aracı olmuştur. Bu bölgesel yapılar Latin Amerika birlik düşüncesinden çok uzakta Monroe Doktrini'ne dayanan ve Soğuk Savaş stratejisiyle bütünleşen siyasi güvenlik örgütleridir.

Dünya savaşlarının ardından uluslararası siyasette merkezî bir hal alan bölgeselleşme anlayışı ile birlikte Latin Amerika'da da kapalı ve korumacı bütünleşme girişimlerinin ivme kazandığı görülmektedir. Çoğunluğu tarım ve maden hammadde ihracatçısı⁹ olan bölge ülkeleri, bu dönemde ithal ikameci bir kalkınma anlayışı çerçevesinde geliştirdikleri politikaları, aralarındaki ikili ticaret anlaşmalarını artırarak desteklemeye çalışmıştır (Durmuşlar ve Arısoy, 2019). Latin Amerika'da bölgesel hareketler küresel kapitalizmin dönüşümüne paralel olarak kabaca üç ana dönemsel ayrımına değerlendirilmektedir (Erol, 2020). İlk dönemde, İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde ortaya çıkan korumacı alt bölgesel örgütler yer almaktadır. İkinci dönem, 1990'larda neoliberalizm etkisinde devletleri küresel piyasalara uyumlaştırma hedefli ve demokratik rejime vurgu yapan açık bölgeselleşme hareketidir. Üçüncü dönem ise 2000'lerde neoliberal tahribat ve krizler sonrası sol hükümetlerin desteğiyle ortaya çıkan **karşı-hegemonik** post-neoliberal bölgesel bütünleşmelerdir.

1950'lerde ilk defa bölgede Orta Amerika entegrasyon hareketleri göze çarpmaktadır. Orta Amerika ülkelerinin sömürge döneminde aynı idari birim altında yönetilmesi, sömürge yönetiminden bağımsızlığı birlikte gerçekleştirmesi ve 1839'da çözülene kadar bir devlet olarak kalmaları günümüze kadar süren bütünleşme hareketinin kökenini oluşturmaktadır. Bunun da ötesinde Orta Amerika, dünyada devletlere karşı bağlayıcı kararlar verme yetkisine sahip bir uluslarüstü mahkeme kuran ilk bölgedir. AB'nin 1952'de Avrupa Adalet Divanı'nı kurmasından çok önce, Orta Amerika Adalet Divanı (**Corte de Justicia Centroamericana**–Cartago Mahkemesi) 1907'de kurulmuş ve yaklaşık on yıl faaliyet göstermiştir (Baetens, 2019). Bu tarihsel birliktelik ve coğrafi yakınlık, 1951'de ülkeler arasında birleşmeyi teşvik eden ve sorunları çözmeyi amaçlayan Orta Amerika Devletleri Örgütü (ODECA-**Organización de Estados Centroamericanos**) adıyla gevşek bir bütünleşme hareketini ortaya çıkarmış, 1960'da bir ortak pazara (MCCA-**Orta Amerika Ortak Pazarı**) dönüşmüştür. Bazı üye ülkelerdeki iç siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle 1980'lerin ortalarında faaliyetleri askıya alınmış olsa da günümüzün Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA-**Sistema de la Integración Centroamericana**), 1991'de bu kurumsal yapıların devamı

olarak kurulmuştur. Merkezi Guatemala'da bulunan Orta Amerika Parlamentosu (**PARLACEN-Parlamento Centroamericano**) SICA'nın siyasi ve demokratik temsilinin bölgesel ve kalıcı organıdır. 2006'da El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nikaragua, Orta Amerika-4 Serbest Hareketlilik Anlaşması (CA-4) ile üye ülkelerden birine giren yabancı uyrukluların, ek izinler almak veya sınır kontrol noktalarında kontrollerden geçmek zorunda kalmadan kara yoluyla diğer üye ülkelere de seyahat edebilmesine imkân vermişlerdir. Orta Amerika'da bölgesel bütünleşmenin görece ileri durumda olduğu gözlenmektedir.

Latin Amerika bütününde kuruluşunu CEPAL'in (BM-Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu) desteklediği Latin Amerika Serbest Ticaret Alanı (**ALALC-La Asociación Latinoamericana de Libre Comercio/LAFTA-Latin American Free Trade Association**) 1960'ta kurulmuştur. 1980'de Latin Amerika Entegrasyon Topluluğu'na (**ALADI-Asociación Latinoamericana de Integración**) dönüşen yapı ortak pazar hedefli sosyoekonomik bir ortaklık olarak günümüzde faaliyetlerini sürdürmektedir. Arjantin, Bolivya, Brezilya, Ekvador, Kolombiya, Meksika, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay, Venezuela (kurucu üyeler), Küba ve Panama olmak üzere 13 üyeden oluşmaktadır.¹⁰ Haas ve Schmitter'ın 1964'te henüz LAFTA çok yeni iken bu oluşumun siyasi birliğe dönüşümüne dair olumsuz beklentilerindeki endişe noktaları bugün için de geçerliliğini korumaktadır. Bu endişelerin kökeninde toplumsal yapının yerel ve bölgesel eşitsizliği, uzlaştırılmaz çıkarlarla savrulan ve kapsayıcı olmayan siyasi düzen bulunmaktadır (Haas ve Schmitter, 1964).

Karayip Serbest Ticaret Birliği (**CARIFTA-The Caribbean Free Trade Association**) 1963'te kurulmuş ve 1973'te Karayip Topluluğu'na (**CARICOM-The Caribbean Community**) dönüşmüştür. Ortak pazar yoluyla üye devletlerin ekonomik entegrasyonu, dış politikalarının koordinasyonu, eğitim, kültür ve endüstriyel alanlarda iş birliği amaçlayan CARICOM'un, çoğunluğu İngilizce konuşan ve Britanya eski sömürgelerinden oluşan¹¹ 15 üyesi bulunmaktadır. Bu topluluk diğer Latin Amerika bölgesel birlikleri ile de ilişki içindedir. 1990'ların sonundan itibaren Karayip Tek Pazarı ve Ekonomisi olarak ortak pazardan ekonomik topluluğa doğru dönüşmeye başlamıştır. Bundan bağımsız olarak Karayip Devletleri Birliği ise Karayip denizindeki 25 kıyı ve ada ülkeleri tarafından ticaret, ulaşım, sürdürülebilir turizm ve doğal afetler alanında istişare, iş birliği ve uyum için kurulmuş bir diğer örgüttür. 1990'ların serbest ticaret anlaşmaları furçasının¹² bir diğer halkasını Meksika, Kanada ve ABD arasındaki Kuzey

Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA-**North American Free Trade Agreement**) oluşturur. 1994 yılında kurulan NAFTA, 2019'da Meksika, ABD ve Kanada Anlaşması (T-MEC/USMCA) olarak revize edilmiştir.

Latin Amerika ve Karayip Parlamentosu (Parlatino-**The Latin American Parliament**), daha geniş katılımlı bir hükümetlerarası organ olarak 1961'de kurulmuştur. Merkezi Quito'da bulunan ve 1973'te kurulan Latin Amerika Enerji Örgütü'nün (OLADE-**Organización Latinoamericana de Energía**), Meksika, Orta Amerika, Karayipler ve Güney Amerika ülkelerinden oluşan 27 üyesi vardır. Enerji kaynakları ile ilgili hükümetlerarası bir kamu iş birliği, koordinasyon ve teknik danışma örgütü olarak sürdürülebilir kalkınmaya ve enerji güvenliğine katkıda bulunma amacını taşımaktadır.¹³ 1969'da kurulan ve 1996'dan itibaren And Milletler Topluluğu olarak adlandırılmaya başlanan And Paktı bir gümrük birliğidir. Bolivya, Ekvador, Kolombiya, Peru'nun üye olduğu topluluktan Şili 1973 darbesi sonrasında 1976'da çıkmıştır. 1973'te üye olan Venezuela ise 2006'da, Peru ve Kolombiya'nın ABD ile ikili ticaret anlaşmalarını gerekçe göstererek ayrılmıştır. Latin Amerika ve Karayip Ekonomi Sistemi (SELA-**Sistema Económico Latinoamericano y del Caribe**), 1975'te hükümetlerarası istişare ve koordinasyon sistemi olarak 25 ülkenin katılımıyla kurulmuştur. 1986'da Siyasi Danışma ve Anlaşma Daimî Mekanizması olarak Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Panama, Peru, Uruguay, Venezuela (kurucu üyeler) ve CARICOM olmak üzere 25 üyesi olan Rio Grubu ortaya çıkmıştır. 2010 yılında ABD etkisinden uzak bir siyaset için (OAS'a alternatif olarak) kurulan Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC-**Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños**) Rio Grubu'nun devamıdır. CELAC'ın Brezilya, Fransız Guyanası ve Porto Riko hariç Latin Amerika ve Karayip ülkelerinden oluşan 32 üyesi bulunur. Brezilya üyeliğini 2020 yılında askıya almıştır.

Latin Amerika'nın en yerleşik ve istikrarlı bölgesel bütünleşme örgütü olan Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR-**Mercado Comum do Sul**), 1991 yılında Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay'ın katılımıyla siyasi bir boyuta sahip ortak pazar hedefi ile kurulmuştur. Kuruluş temelleri Prata nehri havzası ülkelerinin enerji ve güvenlik iş birliğine dayanan bir geçmişine vardır (Tekin, 2020a). Dünyanın ve bölgenin en büyük ülkelerinden Brezilya ve Arjantin ile komşu ülkelerin neoliberal dönemde ortak bir tutum için mevcut iş birliklerini bütünleştirmeye dönüştürme amacıyla ortaya çıkmıştır. Adından anlaşılacağı gibi bir ortak pazar hedefi konulmuş ama henüz bu aşamaya geçilmemiş, ulus-üstü daha ileri bir aşamaya

yönelmeyecek şekilde birbirlerinin avantaj ve dezavantajlarını gözeterek tamamlayıcı bir çerçeve benimsenmiştir. Brezilya ve Arjantin arasındaki eskiden beri var olan üstünlük kurmaya dayalı rekabet zamanla ikili anlaşmalarla yumuşamış, her iki tarafın kazançlı olduğu ortaklığa giden yol güçlenmiştir. Aşamalı ilerleme, denge ve gerçekçilik prensipleri çerçevesinde yürütülen anlaşmalar zamanla sekteye uğrasa da 1991'de MERCOSUR'u kuran Asunción Anlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Uruguay ve Paraguay, iki büyük ülke arasında aşamalı olarak sürdürülen gümrük birliği ve ekonomi politikalarındaki uyumlaşma sürecine kendi istekleri ile dâhil olmuştur. Zaman içinde MERCOSUR'un arttırdığı ticaret hacminin sonucunda ekonomik refah sağlanmış ve örgüt ile diğer ülkeler arasında ortaklıklar kurulmaya başlanmıştır. Fakat benzer bir şekilde örgütlenmeye başlamış AB gibi bir ekonomik birlik olma yoluna girilememiştir.

Coğrafi yakınlık, kurucu anlaşmada bölgede demokrasiye yapılan vurgu, daha önce birbiriyle savaşmış ülkelerde barışın korunmasının esas alınması, kalkınma odaklı ilişkilerin derinleştirilerek yürütülmesi MERCOSUR'un istikrarlı olmasını sağlamıştır (Tekin, 2020a). Dönemin koşulları göz önüne alındığında zor bir süreçte biraz acele edilerek kurulmasının temel nedeni ABD'nin ekonomik hegemonyasından bağımsız olarak güneyde bir ekonomik güç oluşturma düşüncesidir. Bölge içinde ticareti arttıran ve uluslararası alanda rekabet güçlerini arttırmaya yönelik MERCOSUR, neoliberal çerçevede devletlerin ekonomiye müdahalesini azaltmaya çalışarak üye ülkelerde siyasi oligarşi ile mücadele etmenin bir kanalı olmuştur.

21. yüzyılda bölgesel bütünleşmede siyasi odaklı yeni iş birlikleri etkili olmuş, Brezilya'nın çok kutuplu dünyanın ABD dışındaki yeni güç bloğunda yer alması ile birlikte ABD karşıtı hükümetlerin olduğu Bolivya ve Venezuela'nın MERCOSUR üyeliği söz konusu olmuştur. Örgüt içindeki güç asimetrisini arttıran Brezilya'nın sıcak baktığı bu post-hegemonik genişleme ve örgüt içinde ideolojik tartışmalar, örgütün diğer ülkelerle yapacağı serbest ticaret anlaşmalarında gerilimlere neden olmuştur. Brezilya'nın ekonomik büyüklüğünün yarattığı çekince MERCOSUR sisteminin genişleyerek bir Güney Amerika Serbest Ticaret alanı kurulmasının önünde bir engel olarak kabul edilmektedir (Tekin, 2020a). Bazı uyumsuzluklara rağmen 2000'li yıllarda örgütü güçlendiren, bölge içi dengesizliği giderici, vatandaş ve sivil toplum odaklı birtakım mekanizmaların kurulduğu gözlenmektedir. Diğer Latin Amerika ülkeleriyle ilişkiler de geliştirilmekte, Atlantik ötesinde çeşitli ülkelerle de serbest ticaret anlaşmaları

yapılmaktadır. AB, MERCOSUR ile sıkı ilişkilere sahiptir. İki örgüt arasında, ortaklık anlaşmasına doğru evrilen bir ticaret anlaşması 2019'da imzalanmıştır.

21. yüzyıl sol dalgası ile birlikte Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak (ALBA-TCP-***Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América***), 2004 yılında post-neoliberal ve antiemperyalist öncülerle refah ve eşitlik hedefiyle dünya düzeninde iddialı bir kuruluş olarak öne çıkmıştır. 1994'te ABD'nin önerisiyle oluşturulan proje aşamasındaki Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi'ne karşı alternatif olarak; Küba, Venezuela ve Bolivya (kurucu ülkeler), Antigua ve Barbuda, Dominika, Grenada, Nikaragua, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler olmak üzere 10 üyeden oluşmaktadır. 2008'de üye olan Honduras 2010'da, 2009'da üye olan Ekvador 2018'de ayrılmıştır. Ekonomik ambargo altındaki Küba, ilk defa bir bölgesel entegrasyona kurucu sıfatıyla dâhil olmuştur. Sağlık hizmetleri karşılığında Venezuela'dan aldığı petrol Küba için çok önemli olmuştur.

ALBA ile aynı yılda, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik alanlarda bir entegrasyon ve birlik oluşturmak amacı ile Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR-***Unión de Naciones Suramericanas***) kurulmuştur. 2005 yılında Venezuela'dan diğer üye devletlere imtiyazlı bir mali anlaşmaya dayalı petrol iş birliği olan PetroCaribe, Venezuela'dan petrolün satın alınmasında, belirli bir yüzdeden oluşan bir peşinatla ve kalanı çok düşük faizle uzun yıllarda ve maliyetin bir kısmının da mal ve hizmet karşılığında ödenmesine imkân sağlayan bir programdır. Venezuela'nın bölgesel etkisini arttırırken Karayip ada ülkelerini petrol ihraç eden devletler karşısında güçlendirmeyi amaçlayan bu programın bir diğer bileşeni de, rafineri ve enerji santrallerinin inşası ve alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi gibi sosyal programlar ve kalkınma projelerinde kullanılmak üzere üye ülkelerin kullanımına sunulan ALBA-Caribe Fonu'dur (Cederlöf ve Kingsbury, 2019).

2007 yılında projelere finansman sağlamak, Uluslararası Para Fonu (IMF-***International Monetary Fund***) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlara alternatif oluşturmak için kurulan Güney Bankası, Vaşington Uzlaşısı ile dayatılan neoliberalizm karşıtı akımın devamıdır. 2019 yılında çözülen UNASUR'dan Kolombiya 2018'de, Arjantin, Brezilya, Ekvador, Paraguay ve Şili 2019'da ve Uruguay 2020'de ayrılmıştır. ALBA ve UNASUR, bölgesel bütünleşmelerin temel dinamiği olan ekonomik yakınsama ve politik dayanışmanın yanı sıra ABD karşıtı ideolojik bir blok kurma peşinde olmuştur.

UNASUR'un yerini almak üzere Kolombiya ve Şili liderleri tarafından 2019 yılında Güney Amerika'nın İlerleme

Forumu (**PROSUR-Foro para el Progreso e integración de América del Sur**) kurulmuştur. Arjantin, Brezilya, Ekvador, Kolombiya, Paraguay, Peru, Şili üye devletlerdir. Şili, Kolombiya, Meksika ve Peru'dan oluşan Pasifik İttifakı 2011 yılında gümrük birliği hedefiyle oluşmuştur. Malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımına doğru aşamalı olarak katılımcı ve mutabakata dayalı bir derin bütünleşmeyi hedefleyen birlik Asya-Pasifik bölgesine vurgu yaparak üye ülkelerinin refahını ve dünya ticaretine eklemlenmesini amaçlamaktadır.

Ticaret amaçlı birlikler dışında da birtakım tematik ortaklıklar söz konusudur. 1995 yılında kurulan Amazon İşbirliği Antlaşması Örgütü (**OTCA/ACTO-The Amazon Cooperation Treaty Organization**) sosyo-çevresel blok, Bolivya, Brezilya, Ekvador, Guyana, Kolombiya, Peru, Surinam, Venezuela tarafından kurulmuştur. Örgüt, Amazon Havzası ülkelerinin gelişmesinde ekonomik büyüme ile ekoloji arasındaki dengeyi gözetmesi amacıyla 1978'teki Amazon İşbirliği Antlaşması'na dayanır. Latin Amerika Finansal Eylem Grubu (**GAFILAT-El Grupo de Acción Financiera de Latinoamérica**), kara para aklamayı, terörizmin ve kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanını önlemek ve bunlarla mücadele amacıyla hükümetlerarası bir örgüt olarak 2006 yılında kurulmuştur. Buenos Aires merkezli gruba Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Guatemala, Honduras, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay dâhildir. 2011'de kurulan Küresel Uyuşturucu Politikası Komisyonu gibi girişimler bölgesel birliği geliştiren özel konulardır.

Latin Amerika'da 1970'lerin sonundan itibaren başlayan borç krizi, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi sorunlar, kayıp yıllar sonrası 1990'larda uygulanan neoliberal politikalar ve onun verdiği hasarlar bölgesel bütünleşmelerin de motivasyonlarını etkilemiştir. Bütünleşme hareketleri birbiriyle kimi zaman örtüşen kimi zaman da çelişen hedeflere sahip projeler halinde ve farklı alt-bölgesel kesişim kümeleri barındırarak kurulmuştur. 2015'ten itibaren Latin Amerika bölgesel hareketleri birçok alanda durgunluk ile karakterize edilmektedir. Brezilya'da Başkan Luiz Inacio Lula da Silva'nın başkanlığının sona ermesi (2003-2011), Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chávez'in 2013'te ölümü, Arjantin'de (2015) ve Brezilya'da (2016) muhafazakâr hükümetlerin gelmesi, Brezilya ve Venezuela'daki derin iç krizler Latin Amerika içi iş birliklerini etkilemiştir. Fakat derin ayrılıklara ve asimetrilere rağmen, birçok siyasi alanda bölgesel iş birliği için temel bir istek olduğu ileri sürülebilir (Birle, 2018).

4) Başarısızlık Nedenleri

Latin Amerika'da genel anlamda siyasi birliğin ve buna gidebilecek bir yol olarak bölgesel bütünleşme hareketlerinin süreçlerindeki başarısızlıklar için çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bunların ilki tarihsel olarak elitlerin kültürel, siyasi ve ekonomik yönelimlerinin komşularından çok Avrupa ve ABD gibi aktörler olmasıdır. Bu durum sömürge döneminden aktarılan bir olgu olarak hâkim kalkınma stratejileri ve ekonomik modeller tarafından pekiştirilmiştir (Tekin, 2020b). Bölge ülkeleri arasında coğrafi, demografik ve ekonomik ölçek farklılıklarından kaynaklanan yapısal asimetri bütünleşmeyi zorlaştırmaktadır. Zamanla bölge içi ticaret payı artsa da ülkelerdeki doğal kaynağa bağlı üretimin bir kısmının yabancı şirketlerin yönetiminde olması bölgesel açıdan tamamlayıcı ve verimli bir ticarete imkân vermemiştir (Atamer, 2020). İhraç edilebilir arzı birbirine çok benzeyen ve esas olarak hammaddeye dayalı ekonomilerin entegrasyonu kolay değildir. Birbiriyle en çok ihracat yapan ülkelere SICA ile görece istikrarlı bir yapı sergileyen MERCOSUR bölge içi ticaret açısından iyi örneklerden sayılabilir.

Bölgenin tamamının coğrafi büyüklüğü ulaşım altyapısındaki eksikliklerle birlikte malların taşınmasında zorluklara neden olmakta ve altyapı maliyeti gümrük tarifelerindeki indirimlerle karşılanamamaktadır (Sanahuja, 2009). Ayrıca bölgesel entegrasyonun ülkelerin egemenliklerini aşındıran ve daha korumacı kalkınma modelleri ile çelişen yapısı nedeniyle derinleşme ve kurumsallaşma gerçekleşmemektedir. Ulus-üstü karar alıcı bir yapıdan ziyade üyelerinin oy birliği ile (örn. MERCOSUR) karar alma esastır. Ulus-üstü örgütlerin temeli, devlet egemenliğinden bir ölçüde taviz gerektiren **yetki devri** unsuruna dayanmaktadır. Egemenlik paylaşımı, ortak tehditlerin ve çıkarların üzerinde hemfikir olan birimlerin entegrasyonunda doğal olarak gerçekleşmektedir. Bölgedeki hükümetlerinin farklı ideolojilere sahip olması, zaman içinde ideolojik dalgalanmalar yaşanması ve kalkınma modelindeki farklılıklar entegrasyon politikasındaki sürekliliği engellemektedir (Russell ve Tokatlian, 2013). Farklı kalkınma stratejileri ve egemenliğin ulus-üstü organlara devredilme konusundaki isteksizlik, entegrasyon girişimlerinde ilerlemeyi engellemiştir (Birle, 2008).

Görece daha küçük bir coğrafyada liberal demokrasi çerçevesinde fikir birliğine varmış Avrupa bütünleşmesinin derinlik ve kurumsallığı ile karşılaştırıldığında Latin Amerika'daki zorluk daha da göze çarpmaktadır. Kimi zaman

bölge genelinde ideolojik bir senkronizasyon yakalansa da hükümet değiştiğinde entegrasyon olgusuna bakış açısı değişmektedir. Özellikle 2000'lerde ABD ile ilişkilere göre eksilenmiş ideolojik dayanışma öncelikli hale gelmiştir. Çin ve Rusya'nın alternatif bir güç olarak hissedildiği dönemde Venezuela sosyalist bölgesel politikalar geliştirerek bölgesel bir lider olarak ortaya çıkmıştır. ALBA ideolojik bir bütünleşmeye örnektir ve ABD emperyalizmine odaklanmıştır.

Bir diğer sıkıntı bölgesel liderlikle ilgilidir. Latin Amerika'nın en aktif dış politikasına sahip Brezilya, dikkate değer sayıda bölgesel ve uluslararası iş birliği sürecinde önemli bir rol oynayan pragmatik ve güvenilir bir uluslararası aktördür. Ama Brezilya, kendi iç sorunları, ideolojik dalgalanmaları, küresel oyuncu olarak hırsları nedeniyle egemenlik haklarının ulus-üstü bir kurum tarafından kısıtlanmasına sıcak bakmamaktadır. Coğrafi olarak Güney Amerika'dan uzak olan Meksika ise Latin Amerika bölgesi için uzun vadeli bir politika oluşturamamıştır. NAFTA ile başlayan süreçte kuzey komşularıyla bağlarını derinleştirmiştir. Chávez döneminde bölgesel bütünleşmeye liderlik yapmış Venezuela'nın dış politikasındaki ideolojik saldırganlık ve petrol bağımlı entegrasyon yaklaşımı kapsayıcı bir siyasi birliği mümkün kılmamıştır (Birle, 2008). Ayrıca Brezilya ve Meksika gibi etkili bölgesel güçler herhangi bir dış tehdit hissetmedikleri için bölgesel güvenliğe yatırım yapmaya veya bu tarz bir liderliğe soyunmaya hevesli değildir. Yatırım yapma teşvikleri, geleneksel tehditlerden ziyade yalnızca insan ticareti veya gerilla hareketleri gibi bölgeselleştirilmiş tehditlerin ortaya çıkmasıyla beslenebilmektedir (Malamud ve Gardini, 2019).

Ekonomik istikrarsızlıklarla dolu, seçim sonuçlarının emtia fiyatlarına ve faiz oranlarına çok daha fazla bağlı olduğu bölgede (Campello ve Zucco Jr, 2016), iktidarlar bölgesel entegrasyonu teşvik etmek yerine karşılıklı bağımlılığı azaltmaya çalışma yoluna gitmeyi tercih etmektedir. Çoğu Latin Amerika devletinin geleneksel olarak komşularından çok bölge dışı güçlere bağımlı olduğu gözlenmektedir (Malamud ve Gardini, 2019). ABD, Latin Amerika'daki entegrasyon çabalarını hiçbir zaman Avrupa'da olduğu gibi desteklememiştir. Avrupalılar da bölgesel bütünleşmeye destek söylemlerine rağmen, birkaç sınırlı ortaklık anlaşması dışında Latin Amerika bağlarının güçlendirilmesine çok fazla katkıda bulunmamıştır (Birle, 2008). 1980'lerin sonundan itibaren ABD destekli askerî diktatörlük rejimlerinin tahribatı, 1982'de Malvinas (Falkland) Savaşı'nda Anglosakson iş birliği, finansal serbestleşme sonucunda başlayan ekonomik krizler kuzey-güney arasındaki güç asimetrisinin dengelenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu

dönemde açık bölgeselcilik anlayışı ile ticaretin ötesinde daha kapsamlı çok yönlü iş birliğini sağlamaya yarayan esnek girişimler gözlenmiştir. 1990'larda bu çerçevede eski anlaşmalar revize edilmiş ve çok sayıda ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Karşılıklı ticaretin artırılmasına yönelik uyumlaştırma çalışmaları söz konusudur.

Küreselleşme ve bölgesel bütünleşme düşüncesi birbiri ile ilişkili kavramlardır. Küreselleşmeye karşı bölgeselcilik ve böylece bölgesel blok olarak rekabet gücünün artırılması bir savunma mekanizması olarak doğar. Kuzey yarım kürede jeopolitik durumun değişmeye başlaması ve 1980'lerde başlayan demokratikleşme dalgası Güney'de daha sağlam bir bölgesel iş birliğinin yolunu açmıştır (Hettne ve Inotai, 1994). MERCOSUR bunun somut bir adımıdır ve ekonominin yanında jeopolitiğin etkili olduğu bir örnektir.

Devlet düzeyindeki birlikteliklerin, devleti oluşturan temel unsur olan halk nezdinde meşruiyeti ancak üst bir siyasi kimliğin benimsenmesine bağlıdır. Deutschman ve Minkus (2018) tarafından yapılan, 1997 ve 2010 yılları arasında on yedi Güney ve Orta Amerika ülkesinde Latin Amerika'nın ekonomik ve siyasi entegrasyonuna ilişkin kamuoyunun gelişimini ve sosyal yapısını inceleyen çalışma kamuoyu desteğinin düşük olmadığını ama zaman içinde uluslararası bölgeselleşmedeki eksilere paralel olarak azaldığını göstermektedir. Ekonomik entegrasyona verilen destek, siyasi entegrasyona verilen destekten daha yüksek olma eğilimindedir. Ayrıca, hem toplumlar içinde hem de toplumlar arasında entegrasyonu destekleyen önemli bölünmeler vardır. İyi eğitilmiş ve meslek sahibi kesimin daha olumlu karşıladığı gözlenmiştir. Bu veriler halk nezdinde desteğin varlığına işaret etmektedir ve bu Latin Amerika birlik projesi için büyük bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, ortak bir ekonomi politikasının uygulanmasındaki isteksizlik, politik iktisadi tercihler, ideolojik farklılıklar, ABD ile olan ikili ilişkiler, ülkeler arasındaki asimetrinin yarattığı çekinceler gibi birbiriyle yakından ilişkili nedenler Latin Amerika'da birlik düşüncesinin önündeki somut engellerdir. Devletlerde organize suç örgütleri ve terör eylemlerinin yarattığı güvenlik sorunları, istikrarsız yönetimler ve demokratik olmayan rejimler entegrasyonu zorlaştırmaktadır. Daha temelde; ekonomik çeşitliliğin az olması, ülkelerin birbirine benzer ekonomileri ve üretimin bir kısmının yabancı şirketlerin yönetiminde olması tamamlayıcı bir bütünleşme olmasını engellemiştir (Atamer, 2020). Bölgesel bütünleşme, aşama aşama ve sürekli ilerleme ile uzun zamana yayılan bir süreçtir. Bunun için güçlü ve sürekli bir siyasi

taahhüt gerektirmektedir (Dorrucci vd., 2002). Hukuk birliği ve makroekonomik uyum için gerekli olan ortak vizyon gelişmemiştir. Bölge ekonomilerindeki krizler alt bölgesel bütünleşme projelerinin derinleşmesini engellemiştir. Bölge içi ulaşım ve iletişim altyapıları görece zayıf kalmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, altyapı veya kurumsal düzeydeki eksikliklerin giderilememesi ve hedeflerin realist bir düzleme yerleştirilememesi, istikrarsızlık ve güvenlik sorunları, demokratik olmayan rejimler ve devletler düzeyindeki ideolojik ayrılıklar bölgesel entegrasyonu zorlaştırmaktadır.

Latin Amerika'nın, tüm ülkelerin ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda uluslararası arenada kendisini tek bir muhatap olarak sunmayı başarması gerektiğini savunanlar bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Birle (2008), AB'nin yaşadığı problemleri de göz önüne alarak bütün konularda olmasa bile bölge ülkelerinin tümünün veya mevcut durumda bütünleşme oluşturabilmiş alt grupların uluslararası arenada ortak tek bir kimlik ile temsil edilmesini savunmaktadır. Bunun için birlik retoriği ile gerçek farklılıkları örtbas etmek yerine, öncelikle ortak çıkarları ve çelişkileri tespit etmek ve var olan örgütleri etkinleştirip derinleştirmek gerektiğini eklemektedir. Latin Amerika için bölgesel bütünleşme hareketlerinin performansını olumsuz etkileyen çelişkilerin en önemlisi, bütünleşmenin sürdürülebilirliğinin, ekonomik olarak istikrarlı, sağlıklı ülkeler gerektirmesi durumudur (Hettne ve Inotai, 1994). Latin Amerika ülkelerini bir bölge yapan sadece coğrafi bir yakınlık değil ortak değere dayalı kültür birliğidir. Latin Amerikalılık kimliği dil, din, ırk ve ortak geçmiş açısından Avrupalılık kimliğinden daha homojen bir yapı sergilese de araştırmalar halkın aidiyeti açısından değerlendirildiğinde Avrupalılık aidiyetinin daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Sosyal inşacı yaklaşımın da iddia ettiği gibi Avrupa entegrasyon sürecinde paylaşılan değer ve normların değerlendirilmesinin ve benimsenmesinin büyük etkisi bulunmaktadır (Atamer, 2020). Latin Amerika'da tarihsel kökeni eskiye giden birlik fikrini destekleyecek bir iç mantık (Haas ve Schmitter, 1964) bulunmaktadır. Avrupa ve hatta diğer bölgelere kıyasla devletler arasında çok sınırlı sayıda ve kısa süreli savaşların gerçekleştiği Latin Amerika, Avrupa'dan çok daha fazla ortak değere sahiptir.

Sonuç

Bütünleşme teorilerinin ilham aldığı AB örneği, uzun dönemli genişleyen ve derinleşen yapısına rağmen ortak dış ve güvenlik politikasının Birlik düzeyinde oluşamaması, önemli siyasi konularda bütünlüğün sağlanmaması, Brexit süreci ve

Covid-19 salgını gibi küresel bir durum karşısındaki hazırlıksızlığı gibi sorunlarla yüklüdür. Ulus-devletler, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren neoliberal geçirgenliği nedeniyle uluslararası arenadaki etkilerinin gitgide azalacağı yönündeki beklentilere rağmen 21. yüzyılda belki de eskisinden de güçlü aktörler olmaya devam etmektedir. Küresel liberal sistem, liberal demokrasi ile yönetilen ulus-devletlere ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca küresel düzeyde tek bir güç bulunmamakta ve devletler coğrafi anlamda bölgesel aktörler olarak yükselmektedir. Bu da özellikle, devletlerin güvenlik ve dış politika alanlarında ulusal düzeyde politika oluşturma yetkilerini saklı tutmaları sonucunu doğurmaktadır.

Latin Amerika ülkelerinde, devletler arasında ortak bir kimliğe ve iş birliklerine dayalı bir bölgecilik anlayışının daha yaygın olduğu gözlenmektedir. Bölge kimliğinin sivil toplum tarafından benimsendiği açık olmakla birlikte devletler düzeyinde egemenliğin paylaşılmasını gerektiren bölgesel bütünleşme hareketlerinin ise uzun soluklu ve kalıcı olmadığı gözlenmektedir. Latin Amerika'da siyasi birlik oluşturma önünde birbiriyle yakından ilişkili somut engeller olduğu bir gerçektir. Bunların bir kısmı politik iktisadi tercihler ve ideolojik farklılıklardan bir kısmı ise güvenlik, istikrarsız yönetimler ve birtakım altyapı eksiklikleri gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır. Fakat ortak çıkarlara daha fazla ağırlık verilmesi, bahsi geçen sorunların dayanışma için engel yerine fırsat olarak değerlendirilmesi bütünleşmelerin daha kalıcı ve derin olmasını mümkün kılabilir. Diğer taraftan halkın desteğinin varlığına ilişkin veriler ve bölgedeki bütünleşmelerin canlılığı daha ileri bir boyuta geçebilme olasılığının kanıtı olarak görülebilir.

Avrupa bütünleşmesi Aydınlanma Çağı'na hatta daha öncesine giden entelektüel düzeydeki düşünsel bir arka plana dayanır. Zaman içinde adım adım genişlemiş ve derinleşmiş, kurumsal olarak gelişmiştir. Latin Amerika'daki bütünleşme düşüncesi ise entelektüel bir birikimden çok siyasi bir tartışmanın üzerinde yükselmiştir. Siyasi bir birlik hedefi en baştan ortaya konmuş fakat bunun gerçekleşmesi için gerekli entelektüel ve kurumsal alt yapı oluşmamıştır. Latin Amerika'daki devletlerin ekonomik olarak birbirini tamamlama düzeyindeki eksiklikler, iç siyasetindeki tutarsızlıklar ve karşılıklı güvensizlik, bölgesel bütünleşme yolunda teşvik edici olmamıştır. Fakat bu konular zaman içinde çözümlenebilecek ve aşılabilecek sorunlardır. Diğer yandan ortak kimlik ve değerler açısından en az AB kadar güçlü ve zengin bir birliktelik potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

- Atamer, C. Ç. (2020). Latin Amerika’da entegrasyon çabaları: Avrupa Birliği ile karşılaştırmalı bir analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Baeriswyl Baciella, P. (2020). The ideologists behind the idea of a confederation on the American continent. *Revista de Estudios Histórico-Jurídicos*, 42, 219-231.
- Baetens, F. (2019). First to rise and first to fall: The Court of Cartago (1907–1918). I. De La Rasilla ve J. E. Viñuales (Ed.). *Experiments in International Adjudication: Historical Accounts*.
- Barrucho, L. (2018). Por qué la América española se dividió en muchos países mientras que Brasil quedó en uno solo. *BBC News Mundo*. Erişim: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-45439574>.
- Bethell, L. (2010). Brazil and ‘Latin America’. *Journal of Latin American Studies*, 42(3), 457-485.
- Birle, P. (2008). Muchas voces, ninguna voz: Las dificultades de América Latina para convertirse en un verdadero actor internacional. *Nueva Sociedad*, 214, 143-151.
- Birle, P. (2018). Cooperación e integración regional en América Latina: Entre la globalización y la regionalización. *América Latina y el Caribe frente a un Nuevo Orden Mundial: Poder, globalización y respuestas regionales*. Barcelona: Icaria Editorial.
- Black, M. (2010). La Integración en América Latina: ¿Utopía o Realidad?. *Mundo Nuevo*, 105-135.
- Bulmer-Thomas, V. (2001). Regional integration in Latin America and the Caribbean. *Bulletin of Latin American Research*, 20(3), 360-369.
- Campello, D. ve Zucco Jr, C. (2016). Presidential success and the world economy. *The Journal of Politics*, 78(2), 589-602.
- Cederlöf, G. ve Kingsbury, D. V. (2019). On PetroCaribe: Petropolitics, energopower, and post-neoliberal development in the Caribbean energy region. *Political Geography*, 72, 124-33.
- Dabène, O. (2009). *The Politics of Regional Integration in Latin America: Theoretical and Comparative Perspectives*. New York: Palgrave MacMillan.
- Daza, W. G. I. (2013). Ideas y proyectos de “integración americana” a finales del siglo XVIII y en el XIX: Miranda,

- Álvarez, Monteagudo, Bolívar, Martí y Hostos. Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales-CLACSO.
- De la Reza, G. A. (2010). Documentos sobre el congreso anfictionico de Panamá. Ministerio del Poder Popular para la Cultura. Caracas: Biblioteca Ayacucho .
- De la Reza, G. A. (2017). Los proyectos confederales de Juan Egaña y la genealogía de un prejuicio. Araucaria: Revista Iberoamericana de Filosofía, Política y Humanidades, 19(37), 455-477.
- Deutsch, K. W., Burrell, S. A., Kann, R. A., Lee Jr, M., Lichterman, M., Lindgren, R. E., Loewenheim, F. L., ve Van Wageningen, R. W. (1957). Political community and the North Atlantic area: International organization in the light of historical experience. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Deutschmann, E. ve Minkus, L. (2018). Swinging leftward: Public opinion on economic and political integration in Latin America, 1997–2010. Latin American Research Review, 53(1), 38-56.
- Dorrucci, E., Firpo, S., Fratzscher, M. ve Mongelli, F. P. (2002). European integration: What lessons for other regions? The case of Latin America. ECB Working Paper, No. 185, European Central Bank (ECB), Frankfurt a. M..
- Durán Lima, J. E. ve Maldonado, R. (2005). América Latina y el Caribe: La integración regional en la hora de las definiciones. Santiago de Chile, CEPAL, serie Comercio Internacional, 62, LC/L.2454-P.
- Durmuşlar, T. ve Arısoy, İ. A. (2019). Latin Amerika'da bölgesel bütünleşme hareketleri. C. Uysal Oğuz, S. Atvur ve R. İzol (Ed.). 21. Yüzyılda Latin Amerika. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erol, E. (2020). Latin Amerika'da bölgesel örgütler ve bölgeselleşme. E. Akgemci ve K. Ateş (Ed.). Dünyanın Ters Köşesi—Latin Amerika: Tarih, Toplum, Kültür. İletişim Yayınları.
- Haas, E. B. (2004). Uniting of Europe: Political, social, and economic forces, 1950-1957. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Haas, E. B. ve Schmitter, P. C. (1964). Economics and differential patterns of political integration: Projections about unity in Latin America. International Organization, 18(4), 705-737.
- Hettne, B. ve Inotai, A. (1994). The New Regionalism Implications for Global Development and International Security. World Institute for Development Economics Research, United Nations University, Helsinki.

- Instituto Nacional de Estudios Históricos de las Revoluciones de México. (2021). Carta de Jamaica—Simón Bolívar. Erişim: https://www.inehrm.gob.mx/recursos/Libros/Carta_de_jamaica%20.pdf
- James, E. K. (1934). Apra’s Appeal to Latin America. *Current History* (1916-1940), 41(1), 39-44.
- Katıtaş, G. (2019). Latin Amerika’da örtüşen bölgeselcilik. *Öneri Dergisi*, 14(52), 255-293.
- Malamud, A. ve Gardini, G. L. (2019). Has regionalism peaked? The Latin American quagmire and its lessons. L. Fioramonti (Ed.). *Regionalism in a Changing World: Comparative Perspectives in the New Global Order*. New York: Routledge.
- Mitrany, D. (1943). *A Working Peace System*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Narine, S. (2008). Forty years of ASEAN: A historical review. *The Pacific Review*, 21(4), 411-429.
- Nye, J. S. (1970). Comparing common markets: A revised neo-functional model. *International Organization*, 24(4), 796-835.
- Nye, J. S. (1971). *Peace in Parts: Integration and Conflict in Regional Organization*. Boston: Little, Brown.
- Okumu, W. (2009). The African Union: Pitfalls and prospects for uniting Africa. *Journal of International Affairs*, 62(2), 93-111.
- Prebisch, R. (1950). *The economic Development of Latin America and its principal problems*. New York: United Nations.
- Rivera, S. (2013). *Latin American unification: A history of political and economic integration efforts*. Jefferson, NC: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Romero, J. (2020). Arab nationalist constitutions of 1958 in the context of the Cold War: The cases of the Egyptian-Syrian United Arab Republic, the Iraqi-Jordanian Arab Union, and the Republic of Iraq. *Middle Eastern Studies*, 56(4), 585-606.
- Russell, R. ve Tokatlian, J. G. (2013). América Latina y su gran estrategia: Entre la aquiescencia y la autonomía. *Revista Cidob d’afers Internacionals*, 104, 157-180.
- Sanahuja, J. A. (2009). Del “regionalismo abierto” al regionalismo post-liberal. Crisis y cambio en la integración regional en América Latina y el Caribe. *Anuario de la Integración Regional en América Latina y el Gran Caribe*, 7, 11-53.

- Schimmelfennig, F. (2018). Regional integration theory. Oxford Research Encyclopedia of Politics, Oxford University Press.
- Singer, H. W. (1950). The distribution of gains between investing and borrowing countries. *American Economic Review*, 11, 473-485.
- Söderbaum, F. ve Shaw, T. M. (2003). *Theories of New Regionalism*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tekin, S. (2020a). Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR): Kökenler, bütünleşme ve gelecek. İ. Ermağan, E. Tahsin ve S. Tekin (Ed.). *Dünya Siyasetinde Latin Amerika 3*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tekin, S. (2020b). Latin Amerika milliyetçiliği. T. Erdem (Ed.). *Milliyetçilik*. İstanbul: Otorite Kitap.
- Tunçarşlan, N. (2019). Fikirselsel ve normatif bölgeselleşme: ASEAN örneği. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7, 38-52.
- Yapıcı, M. İ. (2007). Uluslararası ilişkiler disiplninde entegrasyon teorilerinin yeri ve etkinliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3), 130-157.

Extended Abstract

The Latin American region, which has a common history, cultural and linguistic similarities, and common socio-economic problems, could not become a political union like its northern neighbour after independence. However, it is known that the idea of unity, which takes its intellectual basis from the ideas of internationalism and federalism originating from Europe and the United States of America (USA), existed in the ideals of independence leaders. The reasons why it is not united today, and even it has remained fragmented while it had been a whole in the past, are based on a number of different features in the pre-Columbian and colonial periods. Most of the studies on the unity of Latin America in the literature aimed at evaluating the regional integration movements and comparing them with the European Union (EU) process in general. As a result of this comparison, organizational weakness and lack of institutionalization and coordination are emphasized among the reasons for the failure of initiatives in Latin America. When an integration movement in the region fails, an effort to create a new structure can be observed rather than seriously analyzing the reasons for its problems or failure and making the necessary reforms. In addition, governments' reluctance to enter a higher authority domain is evident.

This study aims to reveal different understandings and tendencies and evaluate the current situation by tracing the historical roots of political unity in Latin America based on the literature. For this, first of all, the concepts of unity and integration and how integration models are defined within the framework of the discipline of international relations are stated, and the basic dynamics of European integration and integration movements in other parts of the world are briefly reviewed. The historical development of the idea of unity in Latin America has been examined, and it has been tried to reveal what this idea means in today's political life. In the study, the Neo-functional approach, which argues that the foundations of political unity take place in a movement that will start in the economic field under the leadership of political elites, and the social constructivist approach, which pays attention to the common past and socio-cultural features that facilitate the creation of a common identity for unity in Latin America, will be used.

In Latin America, regional movements are roughly evaluated on the basis of three main periods in parallel with the transformation of global capitalism. In the first period, the protectionist sub-regional organizations emerged after the Second World War. The second period is the open regionalization movement under the influence of neoliberalism in the 1990s, which aims at adapting states to global markets and emphasizing democratic regimes. The third period is the post-neoliberal regional integration that emerged with the support of left governments after the neoliberal destruction and crises in the 2000s. Problems such as the debt crisis, high inflation and unemployment that started in Latin America at the end of the 1970s, the neoliberal policies implemented in the 1990s after the lost years, and the damage these policies have caused have also affected the motivations of regional integrations. Integration movements have been established in the form of projects based on overlapping and conflicting goals and by hosting different sub-regional intersection clusters.

It is observed that an understanding of regionalism based on a common identity and cooperation among states is more common among Latin American countries. Although it is clear that civil society adopts the regional identity, it is observed that regional integration movements that require the transfer of state-level sovereignty are not long-term and permanent. The data on the existence of public support and the vitality of regional integration can be seen as evidence of the possibility of moving to a further dimension.

The example of the EU, which is inspired by the integration theories, is fraught with problems such as the

inability to form a common foreign and security policy at the Union level despite its long-term expanding and deepening structure, the lack of integrity in important political issues, the Brexit process, and its unpreparedness for a global crisis such as the Covid-19 epidemic. Nation-states continue to be more vital actors in the 21st century, perhaps even stranger than expected, despite the arguments that their influence in the international arena will gradually decrease due to the neoliberal push of the last quarter of the 20th century. The global liberal system needs nation-states governed by liberal democracy. In addition, there is no single power at the global level, and states are rising as regional actors in the geographical sense. This, in particular, led states to reserve their policy-making powers at the national level in the fields of security and foreign policy.

¹ Río de la Plata, Arjantin (1816) ve Uruguay (1828); Büyük Kolombiya (Gran Colombia), Ekvador (1822), Venezuela (1821), Kolombiya (1819) ve Panama (1903) cumhuriyetlerine ayrılmıştır; Şili (1818), Peru (1821), Bolivya (1825), Meksika (1821) kurulmuştur. 1840'ta Orta Amerika Konfederasyonu; Honduras, El Salvador, Guatemala, Nikaragua ve Kosta Rika cumhuriyetlerine bölünmüştür. 19. yüzyılın sonunda sömürge olarak Küba, Dominik Cumhuriyeti ve Porto Riko kalmış, nihayetinde onlar da bağımsızlaşmış, Porto Riko ABD'ye bağlı bir devlete dönüşmüştür.

² Neofonksiyonalizm, Ernst B. Haas tarafından 1958'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu konusundaki doktora araştırmasından yola çıkarak geliştirdiği bir teoridir. *The Uniting of Europa: Political, Social and Economic Forces* kitabında AB bütünleşme süreci üzerinden devletlerin hangi saiklerle ulusallıklarını aşarak ulusüstü örgütlenmenin bir parçası olmayı kabul ettiğini açıklamaya çalışır. Bunun için devletlerin uluslararası ticaret ve finansla derin bir şekilde iç içe geçmiş sanayi ekonomisine ve birbiriyle rekabet eden siyasi parti ve çıkar gruplarının var olduğu siyasi katılım mekanizmasının işlediği konsolide demokratik sisteme sahip olması gerektiğini ifade eder (Haas, 2004, s. xxxv). Bütünleşme süreci ile ilgili olarak bir faaliyet alanında yapılan iş birliğinin diğer faaliyet alanlarına da yayılacağı (*spill-over*) (Haas, 2004, s. 291) düşüncesini yerleştiren Haas, aynı zamanda bütünleşmenin ideolojik alt yapısı ile kurumsal mekanizmalarının önemi üzerinde durmuştur. Avrupa bütünleşmesinin diğer bölgesel bütünleşmelere de model olabileceğini ve bunun toplumsal, düşünsel ve dışsal koşullarını ortaya koymuştur. Nye (1970), bir bütünleşme deneyiminin algıların, değerlerin ve bağlılıkların zaman içinde değişebildiği sıradan etkileşimler yoluyla ilerleyen araçsal olarak yönlendirilen bir süreç olduğu katkısını yapar ve neofonksiyonel teoriye algısal koşulları da ekler.

³ Diğer taraftan bu hipoteze karşı olarak Meksikalı tarihçi Alfredo Ávila Rueda, bu üniversitelerin bağımsızlık yanlısı olamayacak kadar gerici olduğunu hatta bağımsızlık sonrasında reform karşıtı Meksika Üniversitesi'nin kapatıldığını ileri sürer (Barrucho, 2018).

⁴ Miranda, Amerika kıtasını Kristof Kolomb'a atfen "Kolombiya" ismi ile tanımlamıştır. Bugün özellikle tüm Amerika'da yerli halklar veya ırkçılık karşıtı toplumsal hareketler tarafından sömürgeci hareketin başlangıcını temsil etmesi nedeniyle emperyal figürlerin ve diğer kâşiflerin heykelleri ile birlikte Kolomb heykelleri de yıkılmaktadır. Ama zamanında İspanyolların kullanmayı tercih ettiği *Amerika İspanyası* kavramına karşılık ortak bir aidiyet sembolü olarak görülmüştür.

⁵ Kelime, Antik Yunan'da polislerin yükselişinden önce kurulan dini nitelikteki **kabileler birliği**, **komşular birliği** anlamına gelir. Bolívar'ın ünlü Jamaika'dan Mektubu'nda "Korint Kıstağı'nın Yunanlılar için olduğu gibi, Panama Kıstağı da bizim için ne kadar güzel olurdu" biçiminde Antik Yunan'a dair bir gönderme de mevcuttur (Bkz. Instituto Nacional de Estudios Históricos de las Revoluciones de México, 2021, s. 123.).

⁶ Sömürgeci yönetimden devralınan sınırların değişmezliği anlamını taşıyan **uti possidetis** ilkesine dayanmaktadır.

⁷ Örneğin El Salvador-Guatemala Savaşı (1863), Paraguay'a karşı Arjantin, Brezilya ve Uruguay arasındaki Üçlü İttifak Savaşı (1865-1870), Şili, Peru ve Bolivya arasındaki Pasifik Savaşı (1879-1884).

⁸ Daza, "Ideas y proyectos de 'integración americana' a finales del siglo XVIII y en el XIX".

⁹ R. Prebisch (1950) ve H. W. Singer (1950), çalışmalarında, dış ticaret hadlerinin gelişmekte olan ülkeler aleyhine değişim gösterdiği sonucuna varmışlardır. Birincil malların (hammaddelerin) mamul mallara göre nispi fiyatının zamanla azalış eğilimi içerisinde bulunduğunu öngören ve literatürde Prebisch-Singer hipotezi olarak bilinen görüş Latin Amerika ülkelerinin kalkınma politikalarında dikkate alınmaktadır.

¹⁰ Bkz. <https://www.aladi.org/sitioaladi/paises-miembros/>

¹¹ Statüleri 1967'de Britanya sömürgesi olmaktan, Birleşik Krallık ile serbest ortaklık içinde olan devletlere dönüşen (West Indies Associated States) devletler arasında hükümetlerarası bir örgüt olarak ayrıca Doğu Karayip Devletleri Örgütü kurulmuştur.

¹² 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa sürecinde ileri bir aşamaya geçilmiş, bu da diğer bölgelerdeki bütünleşme hareketleri için teşvik edici olmuştur.

¹³ Bkz. <https://www.olade.org/olade/>